

KDC Katholiek Document
tatie Centrum **IMPRESSIE 22 2018** Katho
oliek Documentatie Centrum Katholiek
Documentatie Centrum



2 Psalm 126

2 f. mf

gitaar Es Bes c Bes Es g c As

1. koor 2. allen

2 f. mf (f)

zang Als God ons thuisbrengt uit onze ballingschap, dat

gitaar Es Bes c Bes Es g c As

2 f. mf (f)

zang Als God ons thuisbrengt uit onze ballingschap, dat

gitaar Es Bes c Bes Es g c As

Inhoud

Ten geleide	1
Rijkdom en valkuilen van een KMM-interview: Ervaringen van een Nederlandse priester in Oost-Afrika / Vefie Poels	2
Papieren Erfgoed: Vier eeuwen devotie- en gedachtenisprentjes / Jeffry Huntjes	7
Beleef God in gezang: Een eerbetoon aan de muziek van Bernard Huijbers / Tony Barr	12
Column / Wiek	18
Ik pas niet en God ook / Theo Salemink	19
Aanwinsten Archief / Ramses Peters	23
Collectie Beeld en Geluid / Vefie Poels & Marieke Smulders	24
De Hogeschool te Oeffelt / Gerda Smeets	28
Colofon	28
Activiteiten	29

TEN GELEIDE

In het KDC klinkt niet vaak muziek, maar er zit wel muziek in de archieven. Een van de rijkste collecties is het archief van de componist Bernard Huijbers (1922-2003), die een prominente rol speelde in de vernieuwing van de kerkmuziek in Nederland vanaf de jaren '60. Huijbers' faam overschreed de landsgrenzen. De belangstelling voor Huijbers' oeuvre komt dan ook deels uit het buitenland. De Brits-Amerikaanse onderzoeker Tony Barr is gefascineerd door Huijbers' muzikale ontwikkeling. In een biografisch artikel zet hij helder uiteen waaruit Huijbers' bijdrage aan de liturgische muziek bestond.

Een tweede grensoverschrijdend artikel komt van de hand van Vefie Poels over de KomMissieMemoires (KMM): de duizend interviews met missionarissen, die met elkaar tienduizenden uren aan herinneringen opleveren die als bron kunnen dienen voor missie- en koloniale geschiedenis. De aanleiding voor deze bijdrage was het boek dat de Spiritijn Albert de Jong publiceerde over zijn werk als missionaris in Kenia en Tanzania. De Jong raadpleegde daarvoor ook zijn eigen interview. Deze interviews leveren informatie op die in geschreven bronnen niet aan de orde komen, omdat de geïnterviewden vrijmoediger vertellen en de vragensteller ze om nadere uitleg vraagt. Veel studenten hebben deze interviews beluisterd in het kader van colleges

over koloniale onderwerpen. Voor internationale onderzoekers kunnen deze bronnen van grote waarde zijn.

Die waarde is ook direct zichtbaar in de 300.000 devotieprentjes die het KDC rijk is. Jeffry Huntjens vat de informatie die in de tentoonstelling en op twee symposia over dit onderwerp werd aangeboden, overzichtelijk samen. Veel bezoekers delen hun waardering voor dit onderwerp. Wat onderzoek betreft, blijkt er in het buitenland meer belangstelling te zijn voor deze vorm van volksdevotie dan (nu nog) in Nederland. Het KDC spant zich in om de eigen collectie verder te ontsluiten en te verbinden met soortgelijke verzamelingen in het land. Dankzij de jarenlange inspanning van Jos Lokin ligt er een goede basis en dankzij een creatieve reportage van Omroep Gelderland hebben zich nieuwe vrijwilligers voor dit project aangemeld.

Hans Krabbendam

RIJKDOM EN VALKUILEN VAN EEN KMM-INTERVIEW: ERVARINGEN VAN EEN NEDERLANDSE PRIESTER IN OOST-AFRIKA

2

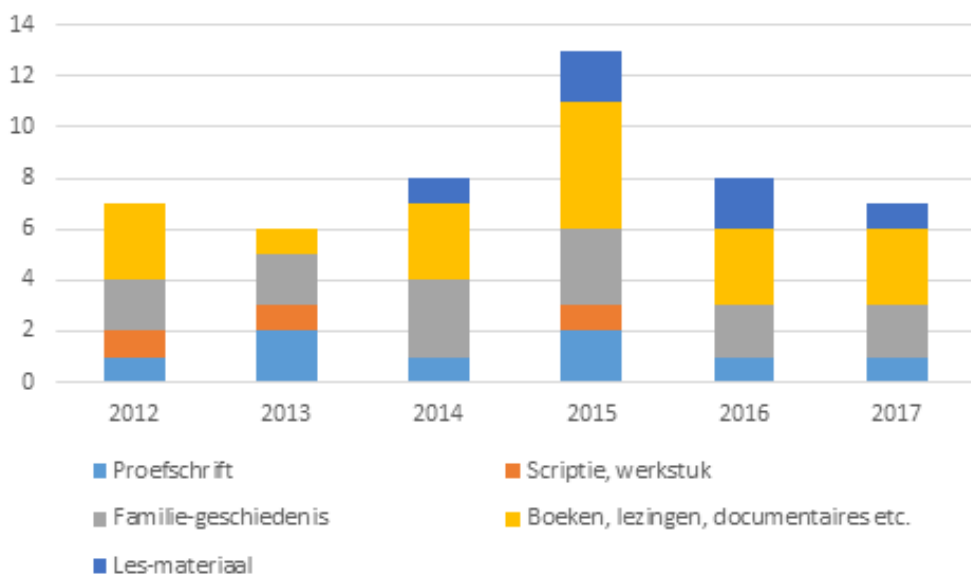
Onlangs verscheen het boek *Een missionair leven in documenten* van Albert de Jong, lid van de Congregatie van de H. Geest. Albert de Jong is een groot deel van zijn leven werkzaam geweest in Tanzania en Kenia, zowel in parochies als in het onderwijs, in periodes tussen 1974 en 2014. Een van de documenten waar het boek op is gebaseerd is het zogenaamde interview van de KomMissieMemoires dat op 6 juni 1984 met hem is afgenomen door Martin Peters. Het interview, dat ruim acht en een half uur duurt, is integraal opgenomen en beslaat ongeveer een derde deel van het boek.

De interviews van de KomMissieMemoires (KMM) zijn een begrip in de geschiedschrijving van de Neder-

landse missiegeschiedenis, maar ook in de koloniale geschiedenis. Lange tijd was deze collectie van een duizendtal interviews, opgenomen in de periode 1977-2004, de grootste verzameling orale bronnen in Nederland. De KMM startte als een gezamenlijk project van CMC, KDC, Missio en de KRO met als doel de ervaringen van de Nederlandse missionarissen voor het nageslacht vast te leggen ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek. De commissie interviewde ongeveer tien procent van de Nederlandse missionarissen met de belofte dat de interviews vertrouwelijk zouden worden behandeld. De KMM-interviews vormen nog steeds een van de meest geraadpleegde bronnen van het KDC, getuige bijgaande statistische overzichten

Tabel 1: Aantal personen dat toestemming heeft gevraagd voor het raadplegen van KMM-interviews benevens het doel voor het gebruik van het interview

	Aantal gebruikers	Proefschrift	Scriptie, werkstuk	Familie-geschiedenis	Boeken, lezingen, documentaires etc.	Les-materiaal
2012	7	1	1	2	3	
2013	6	2	1	2	1	
2014	10	1		3	3	3
2025	135	2	1	3	5	124
2016	111	1		2	3	105
2017	69	1		2	3	63



Grafiek 1: Doel van het gebruik van de interviews

van de laatste 6 jaar.

Het gebruik van de interviews voor proefschriften, scripties of werkstukken, familiegeschiedenis en andere publicaties is vrij stabiel door deze jaren heen. Alleen het gebruik voor lesmateriaal vertoont afwijkende cijfers omdat de afdeling Geschiedenis van het Nederlands Katholicisme de interviews sinds 2015 als een vast onderdeel van het curriculum gebruikt om de bachelor-studenten in te leiden in *oral history*, waarmee zij dus meteen ook iets mee krijgen van missiegeschiedenis. Bijna alle gebruikers van de interviews zijn Nederlanders, wat gezien de taal niet verwonderlijk is. Toekomstige vertaalapplicaties kunnen het bereik aanzienlijk vergroten. Een enkele Indonesische onderzoekster of

Canadees met Nederlandse wortels heeft ook gebruik gemaakt van de interviews. Ook zijn er verschillende Nederlandse onderzoekers die in het buitenland wonen en werken, die op basis van de KMM-interviews onderzoek doen naar de geschiedenis van het land waar ze op dat moment wonen.

Dit is hierbij in een staafdiagram weergegeven (grafiek 1). Om het overzicht te houden is voor lesmateriaal van 1-100 een 1 geteld, en voor boven de 200 een 2.

Een volgende vraag is hoevéél interviews er voor deze doelen zijn gebruikt, waarbij we meteen een schifting kunnen maken naar continen-

	Aantal inter-views	Azië	Afrika	Amerika	Europa
2012	53	10	19	18	
2013	30	16	1	13	
2014	29	13	4	6	6
2015	56	48	3	5	
2016	40	38	2		
2017	48	35	11		2

Tabel 2: Het gebruikte aantal interviews uitgesplitst naar continent

Ook dat kan in een staafdiagram worden weergegeven (zie grafiek 2). Wat opvalt is de stijging van het aantal Azië-interviews. Dat komt voor een deel op conto van het lesmateriaal – voor de colleges worden elk jaar dezelfde dertien interviews gebruikt – maar voor een ander deel komt het voort uit een toegenomen belangstelling voor de missiegeschiedenis in relatie met de koloniale en politieke geschiedenis van Nederlands-Indië en Indonesië. Dat zien we in proefschriften, maar ook in een aantal artikelen over de rol van de missionarissen tijdens de politieke acties. Ook voor Amerika – Curaçao – is er een link met de koloniale geschiedenis. Een ander onderzoek behelst de rol van de Nederlandse missionarissen in hun contacten met de inheemse bevolking in Noord-, Midden- en Zuid-Amerika. Een onderzoek in Afrika richtte zich op Zuid-Afrika en een ander op de rol van de Nederlandse vrouwelijke mis-

sionarissen in de gezondheidszorg in oostelijk Afrika, zoals het dovenonderwijs.

HET GEBRUIK VAN ORALE BRONNEN VOOR ONDERZOEK

In het verleden is er veel onderzoek gedaan naar de betrouwbaarheid van orale bronnen. Herinneringen kunnen onbewust worden beïnvloed, zowel door persoonlijke gebeurtenissen in iemands leven als door de zogenaamde 'collectieve herinnering'. Voor sommige onderzoekers is die onzekerheidsfactor een reden om geen gebruik te maken van interviews. Andere onderzoekers gebruiken deze rijke bron wel, waarbij net als bij andere documenten een prudente historische bronnenkritiek wordt gehanteerd. Albert de Jong, zelf gepromoveerd op een analyse van 75 KMM-interviews, kwam in zijn proefschrift tot de conclusie dat mondelinge en schriftelijke bronnen onmisbaar zijn voor elkaar en met

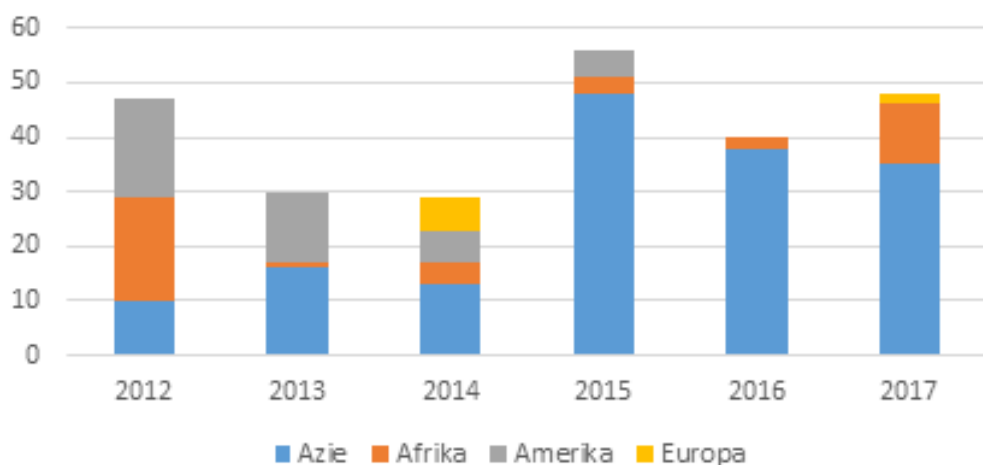
elkaar verbonden zijn. De ene keer is de schriftelijke bron complementair aan de mondelinge, de andere keer is het precies andersom (Albert de Jong, *Missie en politiek in Oostelijk Afrika. Nederlandse missionarissen en Afrikaans nationalisme in Kenya, Tanzania en Malawi 1945-1965*, Kampen 1994, p. 23-25).

Het nieuwe boek van Albert de Jong, dat op 2 maart 2018 werd gepresenteerd tijdens een minisymposium georganiseerd door de Stichting Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen in samenwerking met het KDC, is een mooie illustratie van die onderlinge verbondenheid, en tevens van de rijkdom én de valkuilen van interviews. Zo gaf het interview met De Jong achtergrondinformatie over conflicten die in de corresponderende schriftelijke bronnen met de mantel der liefde werden bedekt of zelfs geheel niet aan de orde kwa-

men. De situatie werd in het schriftelijk materiaal daardoor soms mooier voorgesteld dan de werkelijkheid was, bijvoorbeeld in de brieven aan het thuisfront. Het KMM-interview gaat veel uitvoeriger in op de problemen waarmee Albert de Jong werd geconfronteerd, waarbij de hoge invoerrechten van westerse producten – de spiritijnen smokkelden via autobanden toiletpapier het land binnen! – maar een futiliteit was. Maar ook hier komen niet alle problemen aan de orde. Het is duidelijk dat kritiek op het beleid van Nyerere en zijn umajaa-politiek in de jaren tachtig in de taboesfeer lag. Pas in enkele zeer recente artikelen, eveneens opgenomen in de publicatie, doet Albert de Jong hierover een boekje open.

De rol van de interviewer is in de KMM-interviews relevant. Alle interviews zijn via een bepaald stramien opgezet, die een zekere speelruimte

Grafiek 2: Aantal geraadpleegde KMM-interviews naar continent

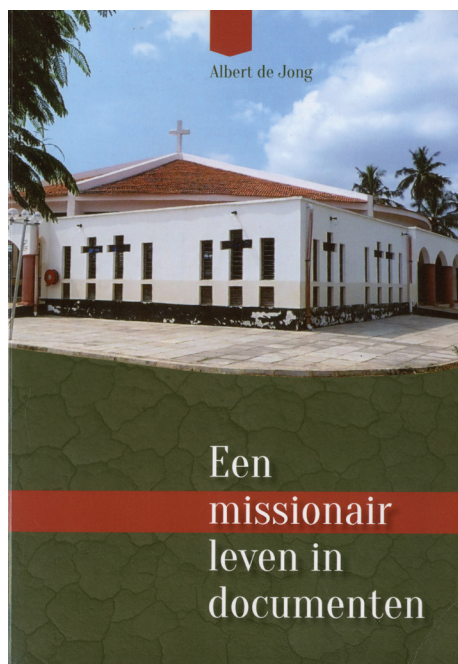


laat aan de interviewers. De door de wol geverfde Martin Peters – hij heeft 437 KMM-interviews afgenomen – weet goed door te vragen, maar aan de andere kant laat hij zijn eigen ervaringen (hij werkte jarenlang als missionaris in Ghana) soms teveel meespelen. Daarbij legt hij de geïnterviewde wel eens woorden in de mond of projecteert hij de situatie in Nederland op de situatie van de geïnterviewde. Maar die ervaringen zijn op andere momenten juist cruciaal om een goed beeld te krijgen. Door zijn vragen krijgen we te horen over de grote spanningen tussen de Nederlandse spiritijnen en de Afrikaanse priesters begin jaren zeventig. De Afrikaanse priesters eisten de betere parochies en invloedrijke posten op bij de bisschop. Het is opmerkelijk dat Nederlandse paters dus

nog begin jaren zeventig gedwongen moesten worden de macht in de missiekerken uit handen te geven! Dat gold trouwens niet alleen voor de spiritijnen: ook andere Nederlandse missionarissen liepen daarin niet voorop.

Het boek van Albert de Jong laat zien dat het KMM-interview dat met hem is afgenomen tekortkomingen en valkuilen kent, maar dat het aan de andere kant een grote rijkdom biedt aan ervaringen van een Nederlandse priester in de recente kerkgeschiedenis van Tanzania en Kenia, van pastor in de krottenwijk van Kibera in Nairobi tot decaan van het gerenommeerde *Tangaza University College*.

Vefie Poels



PAPIEREN ERFGOED: VIER EEUWEN DEVOTIE- EN GEDACHTENISPRENTJES

Dit voorjaar ontving het KDC een schenking van 88.500 devotie- en gedachtenisprentjes van pater Leers uit Wijchen, waardoor de collectie nu zo'n 300.000 exemplaren telt. Wat in de volksmond beter bekend staat als 'bidprentjes', werd eeuwenlang uitgebracht ter gelegenheid van doop, communie, overlijden, priesterwijding en -jubileum. Nergens was de dichtheid van prentjes zo hoog als in Nederland. De afbeeldingen en gelegenheidsteksten bieden een unieke kijk in de belevingswereld van de katholieke en zijn daarom als bron van belang voor cultuurhistorisch onderzoek.

Het KDC verzamelt devotieprenten die exemplarisch zijn voor het erfgoed van het katholieke volksdeel. De medewerkers beschrijven en categoriseren de prentjes, zodat zij voor onderzoekers beschikbaar zijn. Daarnaast organiseert het KDC tentoonstellingen en symposia om de devotieprenten bij een groter publiek onder de aandacht te brengen. Op de laatste bijeenkomsten spraken experts zoals cultuurhistorica Evelyne Verheggen, kunsthistoricus Leo Ewals, hoogleraar spiritualiteitsstudies Peter Nissen, taalvirtuoos Ivo de Wijs en de KDC-collectiespecialisten Jos Lokin en Vefie Poels over vierhonderd jaar devotieprentjes. Zij legden uit hoe deze zich in de loop der eeuwen als katholiek cultuurfenomeen hebben ontwikkeld.

PERSOONLIJKE DEVOTIE

Al sinds de vroege middeleeuwen is er binnen de rooms-katholieke kerk een grote rol weggelegd voor 'beeldcultuur'. Paus Gregorius de Grote (ca. 540-604) zag hoe belangrijk afbeeldingen waren voor het onderwijzen van de catechismus aan ongeletterden. Daarnaast vervulden de voorstellingen een sierfunctie binnen de kerkelijke kunst en geschriften en hielpen zij als geheugensteun voor de ongeletterde leken. Vanaf de dertiende eeuw werden illustraties ook steeds meer onmisbaar in de privédevotie. Bidden deed men namelijk met alle zintuigen en de fantasieprikelende prenten hadden als doel om de 'imaginatie' van de gelovigen te

7



stimuleren, zodat zij de episodes uit de bijbel of de legendes van martelaren en heiligen beter konden visualiseren tijdens hun gebed.

- 8 Hoewel devotionele prenten – met name als onderdeel van bijbels en missalen – al vanaf de late middeleeuwen bestonden, nam het fenomeen van de prentjes pas een vlucht vanaf de late zestiende eeuw. De introductie van de drukpers maakte grootschalige reproducties goedkoper en gemakkelijker, waardoor er in steden zoals Antwerpen een bloeiende industrie van devotieprentjes ontstond. Maar verrassend genoeg was de grootste afzetmarkt voor deze Antwerpse prentjes nu juist in de Noordelijke Nederlanden. Deze populariteit in de Republiek is volgens Verheggen te verklaren door de wijze waarop de katholieke Nederlanders gedwongen werden hun geloof ‘ondergronds’ te belijden. Hoewel het katholicisme na de Opstand niet meer in het openbaar uitgeoefend mocht worden, was nog steeds één derde van de bevolking katholiek. Dit volksdeel was in grote mate toegewijd aan hun geloof, maar werd gedwongen zichzelf opnieuw uit te vinden. Zo zorgde het wegvallen van de bisschoppelijke hiërarchie er bijvoorbeeld voor dat in deze periode de religieuzen de belangrijkste voor trekkers werden van het geloof. De grootste groep religieuzen werd gevormd door vrouwen uit de betere klasse, die uit religieuze overtuiging hadden besloten om een mystiek

huwelijk aan te gaan met Christus, in plaats van te trouwen. Deze geestelijke maagden, beter bekend als ‘klopjes’, vormden de ruggengraat van het Nederlands katholicisme. Gedurende de zeventiende eeuw waren er naar schatting 5.000 klopjes actief, tegenover 400 á 500 priesters. De klopjes waren werkzaam in het onderwijs en de zorg en als gevolg daarvan kregen veel katholieke kinderen godsdienstles van deze vrouwen. De klopjes gebruikten prentjes als een onderwijsinstrument, maar ook deelden zij deze uit bij bijzondere gelegenheden zoals communies of jubilea. Hierbij werden enkele prentjes voorzien van een gelegenheidstekst. Dit was de geboorte van het devotieprentje zoals we dat nu kennen. In deze ‘schuilkkerkperiode’ werden devotieprentjes populair als een toegankelijke, meer persoonlijke uiting van het geloof.

DEVOTIE EN TECHNIEK IN OPBLOEI

De oudste overgebleven devotieprentjes stammen uit het midden van de zeventiende eeuw. Opvallend voor deze periode zijn de kleurrijke voorstellingen van bloemen, het gebruik van kantwerk en de prominente aanwezigheid van de maagd Maria. Deze prachtig vormgegeven devotieprentjes werden al gauw vanuit de Zuidelijke Nederlanden over heel West-Europa verspreid. Frankrijk nam zelfs in de loop van de achttiende eeuw de rol van hoofdle-



KA
PRINTED IN HOLLAND
IMPORTED IN HOLLAND

2823

verancier over. Kunsthistoricus Leo Ewals verklaart deze trend door een heropleving van interesse voor het katholieke geloof na een onrustige eeuw vol reformatie, contrareformatie en oorlog.

In de negentiende eeuw ziet Ewals een parallelle ontwikkeling plaatsvinden: na de Franse Revolutie en het Concordaat van 1801 is er sprake van een religieuze en technische bloeiperiode, waar met name de opkomende bourgeoisie van profiteert. Particulieren, niet de Kerk, worden in de loop van deze eeuw de grootste afnemers van devotionalia, waardoor de markt hiervoor steeds groter wordt. Volgens kerkhistoricus Nissen is deze groeiende interesse te verklaren door een 'material turn' binnen

het katholicisme. Waar protestanten hun religie belijden vanuit de ratio, is het geloof voor katholieken meer een gevoelskwestie. Daarom omringden zij zich graag met fysieke en visuele uitingen van hun geloof. Devotieprentjes waren daar een onderdeel van.

Om te voldoen aan deze toenevende vraag moesten productie en logistiek mee veranderen. Prentjes werden massaal uit Frankrijk, Duitsland en België geïmporteerd en door lokale drukkers van gelegenhedstekst voorzien. In Nijmegen hadden wij echter ook enkele uitgeverijen die hun eigen prentjes publiceerden, zoals 'Sier uw huis' van Rudolph Bless.

VAN KUNST TOT KITSCH

Naast de techniek ging ook de kunst van de devotieprentjes met zijn tijd mee. Waar aanvankelijk vooral het neoclassicisme domineerde op de Franse prentjes, ontwikkelde de stijl van de Kerk zich in de loop van de negentiende eeuw richting de neogotiek. De doodsprentjes werden duister en naargeestig met melancholische voorstellingen van knekels, kruisen en de dood. De nadruk lag hierbij vooral op de begrafenisrite en het rouwproces. "Hoop was ver te zoeken", volgens Ewals.

Vanaf het begin van de twintigste eeuw zien Ewals en Nissen een mentaliteitsomslag. Drukkers grijpen weer terug op kunst uit eerdere eeuwen. Vooral renaissanceschilders, zoals Fra Angelico (1395-1455),

en romantici, zoals Ary Scheffer (1795-1858), werden buitengewoon populair. Hoewel de prentjes uit deze tijd in onze ogen wellicht wat kitscherig mogen ogen, was dit met name een poging van de drukkers om de devotionalia naar een hoger niveau te tillen.

Eigentijdse kunst kreeg in de loop van deze eeuw ook een plek. Zo zien we dat vanuit Zuid-Duitsland de stijl van Beuron komt overwaaien. Deze kunststijl, afkomstig van het gelijknamig benedictijnenklooster, kenmerkte zich door strakke geometrische grondvormen, het gebruik van symmetrie, herhaling van beeldelementen en meer ruimte voor tekst.

De stijl van Beuron vindt zijn oorsprong in het werk van de benedictijn en kunstenaar Peter Lenz (1832-1928), die zich sinds 1870 al inzette voor een nieuwe vorm van kerkelijke kunst. In Nijmegen waren ook veel moderne kunstenaars actief: Jac Maris (1900-1996), Lou Manche (1908-1982), Joan Collette (1889-1958), Marie-Thérèse Brüning (1920-2001) en Wim van Woerkom (1905-1998). Hun werk is deels aanwezig in de collectie van het KDC.

VAN PSALM NAAR PERSOON

Niet alleen de voorzijde van het devotieprentje moderniseerde in deze periode, maar ook de gelegenheidsteksten. Waar in de negentiende eeuw vaak werd gekozen voor algemene psalmen op de priester-



en doodsprentjes, zien we aan het begin van de twintigste eeuw dat de bijbelteksten al meer worden afgestemd op het leven van de persoon in kwestie.

Vanaf de jaren 1910-1920 veranderde deze mentaliteit echter pas drastisch. Nadat paus Pius X (1835-1914) de communieleeftijd verlaagde en de nadruk meer kwam te liggen op de eucharistie, zien we een opvallende ontwikkeling: communieprentjes werden steeds meer gericht op de wereld van het kind. De afbeeldingen werden vrolijker met felle kleuren, engeltjes en kinderen. De gelegenheidsteksten werden ook meer afgestemd op de communicant.

Vanaf de jaren vijftig zet deze persoonlijke benadering zich steeds

verder door. Het gebruik van biografische teksten en portretten nam langzaam toe. Priesters en religieuzen liepen hierin voorop, maar ook steeds meer leken kozen hiervoor. Naast de genealogische waarde die deze prentjes hebben, vertellen zij ons ook veel over de emoties achter het geloof.

ERFGOED DAT BLIJFT LEVEN

Met de inzet van de ontkerkelijking in de jaren zestig hebben de biografische prentjes de overhand gekregen en is hun inhoudelijke afstand tot 'de dood' steeds groter geworden. In de gelegenheidsteksten vertellen de nabestaanden liever over het leven van hun dierbare dan over het ster-

ven. Ondanks het leeglopen van de kerken blijft het gebruik van gedachtenisprentjes in het zuiden van ons land nog gangbaar. Nissen verklaart deze trend door een persoonlijke beleving van spiritualiteit. De prentjes bieden steun bij het rouwproces en leveren een vorm van 'materiële onsterfelijkheid'. Ivo de Wijs stelde dat daarnaast de rouwadvertentie in sommige opzichten de rol van het doodsprentje heeft overgenomen. Verheggen breekt een lans voor nieuw onderzoek naar devotieprenten. Zij verwacht dat deze herontdekt worden voor studies naar spiritualiteit, kunst, internationale verbanden en het vernieuwde genderperspectief. Vooral vanuit de Verenigde Staten is er momenteel veel aandacht voor het onderwerp en het is slechts een kwestie van tijd voordat deze interesse in West-Europa ook weer opleeft. Het KDC wil zich daarom gaan toeleggen op een onderzoekersgerichte aanpak. Dat wil zeggen: het digitaliseren van de collectie, meer uniformiteit toepassen in het beschrijven en categoriseren, samenwerkingen aangaan met andere collectievormers en aansluiting zoeken met het onderzoek in het buitenland. Zo hoopt het KDC dat zijn collectie een vruchtbare bodem zal bieden voor nieuwe inzichten.

11



IN MEMORIAM

Pater Robert Regout s.j.

geboren 18 Jan. 1896 te Maastricht, in
de Sociëteit van Jezus getreden 5 Jan.
1915, priester gewijd 15 Aug. 1927,
overleden te Dachau (Beieren)
29 Dec. 1942

Jeffrey Huntjens

BELEEF GOD IN GEZANG: EEN EERBETOON AAN DE MUZIEK VAN BERNARD HUIJBERS

12 In februari van dit jaar bezocht de Brits-Amerikaanse componist en theoloog Tony Barr het KDC. Barr heeft jarenlang samengewerkt met componist Bernard Huijbers (1922-2003) en tekstschrijver Huub Oosterhuis (1933) om hun oeuvre in het Engels te vertalen. Huijbers en Oosterhuis mogen beschouwd worden als de geestelijk vaders van de moderne kerkmuziek. Barr is bezig om het werk van 'zijn mentor' Huijbers in kaart te brengen. Diens archief is sinds 1984, in overleg met de componist zelf, vanuit Frankrijk bij het KDC ondergebracht. Tot aan zijn overlijden is Huijbers dit archief

blijven aanvullen tot een totale lengte van meer dan 11 meter, bestaande uit boeken, tijdschriften, geluidsbanden en archivalia. In 2016 rondten KDC- medewerkers de ontsluiting van dit archief af. Een recent Engelstalig artikel waarin Barr de rol van Huijbers toelicht is de moeite waard om hier in een bewerkte versie te laten verschijnen.¹

EEN BLOEIENDE PASSIE

Het boeiende van Bernard Huijbers is niet alleen dat hij de toon heeft gezet voor de manier waarop moderne liturgische muziek wordt gecomponeerd, maar ook dat hij zijn lessen

1 T. Barr, 'Naming God in Song', *Music and Liturgy: The Journal of the Society of Saint Gregory* (2017), issue 360, vol. 43, nr. 1, p. 8-12. De inventaris van het archief van Huijbers is te raadplegen op de KDC-website.

Handwritten musical score for 'Namen alle' by Bernard Huijbers. The score is written on multiple staves with lyrics in Dutch. The title 'Namen alle' is written at the top. The lyrics include: 'Gij die nu magt heit, troost aan de hemel, Gij opstond de mond van weer-derse kin-deren, Gij nam de hemel, het heil van nu om po-der naan, en de sterren die Gij - heil lever-tyd, Toek het Gij hem bijt van een god ge-macht, en den wijd-gel-rie en kin-ten ge-roemd, eke-pen en wonderen, al-les en alle, en ook de dieren in het veld, e veld, de'. The score is signed 'Psalms' and 'Barr'.



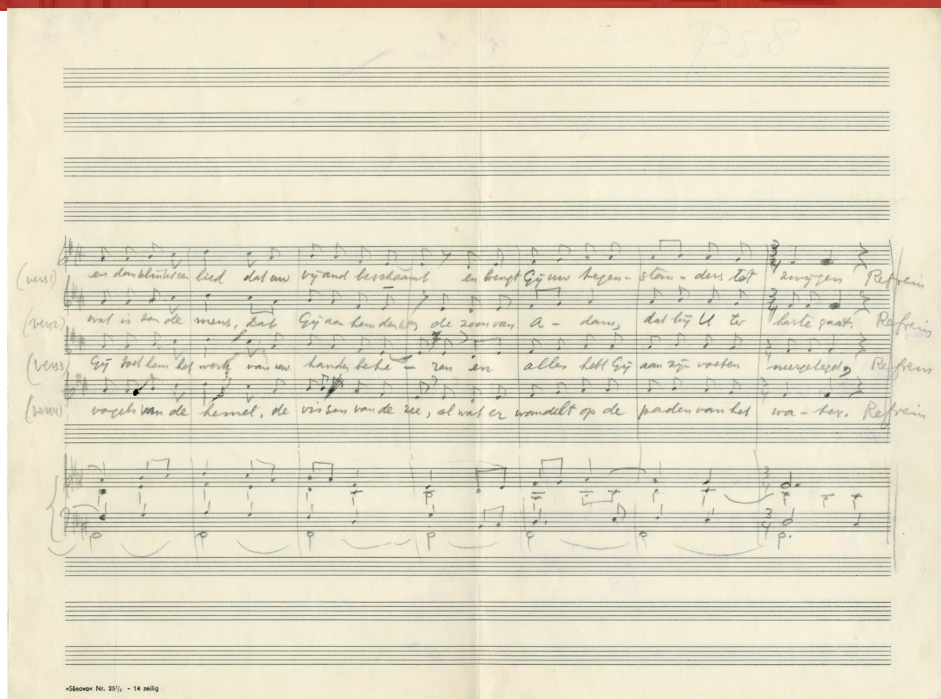
Bernard Huijbers (Fotograaf onbekend)

volop in de praktijk heeft weten te brengen. In Huijbers' ogen moest muziek meer zijn dan simpelweg de melodische begeleiding van de Heilige Mis. Lieder en moesten een actief onderdeel vormen van de eredienst. Deze passie voor muziek openbaarde zich al in zijn jonge jaren als jezuïet, toen Huijbers' werk in het teken stond van de Latijnse liturgie. Het koor, de priester en de kerkzangers hadden toen nog elk hun eigen rol binnen de Heilige Mis. Zijn repertoire bestond destijds uitsluitend uit gregoriaanse zang. Deze muzikale invloed zou bewust en onbewust een grote rol blijven spelen in zijn verdere carrière.

Van 1951 tot 1960 studeerde Huijbers aan het Conservatorium van Amsterdam om zich te verdiepen in compositie en muziektheorie. Hij

bestudeerde de werken van barokmusici zoals Heinrich Schütz (1585-1672), Henry Purcell (1659-1695) en Dietrich Buxtehude (1637-1707). Tegelijkertijd was hij muzikleraar en dirigent van het jongenskoor op het Sint-Ignatiuscollege van de jezuïeten in Amsterdam. Zijn schrijverspen stond echter ook niet stil. Van 1949 tot 1954 schreef hij een groot aantal devotie- en Marialieder, waaronder *Missa Maria Mater Dei* (1950) en *Te Deum* (1952-1954), twee orgelsuites en een opera.

Vanaf het midden van de jaren vijftig veranderde zijn stijl echter drastisch onder invloed van pater Jacques Mulders (1921-2010) uit Maastricht. Deze theoloog was op zijn beurt een leerling geweest van de liturgische vernieuwer Josef Andreas Jungmann (1889-1975). Mulder pleitte



voor een actieve deelname van de kerkgangers aan de eredienst. Dit gedachtegoed bracht Huijbers en zijn Groningse confrater en tekstschrijver Huub Oosterhuis tot samenwerking. Oosterhuis' devotionele teksten in de volkstaal deden iets nieuws in Huijbers ontwakten, wat onder andere resulteerde in zijn Nederlandse bewerking van de *Johannes-Passion* (1959).

EEN MUZIKALE PIONIER

Na het afronden van zijn opleiding aan het conservatorium richtte Huijbers in 1961 de Stichting Werkgroep voor Volkstaalliturgie op voor studenten. Bovendien tekende hij een contract bij uitgeverij *Gooi en Sticht* in Hilversum. Onder deze banier

bracht hij tussen 1967 tot 1986 onder meer een tweedelig liederenboek en verschillende essays uit, waarin hij zijn overtuigingen verder uitwerkte. In 1966 was hij één van de mede-oprichters van *Universa Laus*, een Europees samenwerkingsverband van kerkcomponisten en –musici, dat zich bezighield met vernieuwingen binnen de liturgie. Onderzoeker Tony Barr was zelf lid van dit collectief, totdat hij in 1985 naar de Verenigde Staten vertrok.

In die jaren liep Huijbers, samen met zijn Franse collega Joseph Gelineau (1920-2008), voorop bij het herdefinieren van kerkmuziek. In zijn baanbrekende publicatie *Door podium en zaal tegelijk* (1969) introduceerde hij een nieuw soort muzikaal vocabu-

laire. Zo maakte hij bijvoorbeeld een duidelijk onderscheid tussen 'sacrale muziek' enerzijds en 'rituele muziek' anderzijds. Het eerste definieerde hij als begeleidende muziek om de kerkgemeenschap 'te vermaken' tijdens de 'gaten' in de Mis, terwijl hij het tweede type beschouwde als een integraal onderdeel van de eredienst door het zingen van devotionele liederen. Volgens hem lag de toekomst van de liturgie in deze rituele muziek. Om zijn doel te bereiken componeerde Huijbers zijn rituele muziek volgens het principe van de 'formula technique': simpele, herkenbare melodieën. Hierdoor werd zijn werk toegankelijk voor het grote publiek. Daarnaast stond 'de integratie van woord en muziek' bij hem centraal. Goede teksten raken mensen en de muziek moest derhalve in dienst staan van de tekst, niet andersom. Door te spelen met het metrum en syncopes (regelmatige en onregelmatige ritmes in de muziek) creëerde hij een bepaalde 'flow' in zijn liederen, waardoor dit 'huwelijk tussen woord en melodie' heel natuurlijk aanvoelde. Op deze wijze zouden kerkgangers volledig kunnen opgaan in de liederen en 'beleefden zij God door middel van de muziek'.

GODS VOLKSMUZIEK

In dit licht hanteerde Huijbers drie gouden regels: (1) Wees niet bang om te stelen van anderen, want iedereen doet het; (2) Zorg dat je alleen steelt van de besten, want zo

waarborg je de kwaliteit; en (3) Steel van deze componisten alleen hun beste werk. Daarmee wilde hij zeggen dat het niet erg is om geïnspireerd te worden door andere schrijvers, want dat maakte zijn muziek herkenbaar.

Huijbers bracht deze filosofie ongegeneerd in de praktijk. Veel van zijn werk was gebaseerd op gregoriaanse liederen, zoals *Het Lied van Brood en Beker* (lied 1:61) en *Ontwaak, jij die slaapt* (lied 1:148), waarin respectievelijk *Crucem Tuam* en *Victimae Paschali Laudes* zijn te herkennen. Maar ook moderne 'klassiekers' dienden als inspiratiebron: *De Hemel ontvouwt* (lied 1:104) is gebaseerd op een voetballeus, *Lied voor Bijna Iedereen II* (lied 1:144) is geënt op een melodie van *The Beatles* en het *Dodenlied* (lied 1:169) komt van een Oudhollands kinderliedje. Deze melodieën en kleurtönen zitten volgens Huijbers in ons 'collectieve geheugen' gegrift. Hij had geen enkele behoefte om zijn 'eigen stijl' op te leggen aan de gelovigen, maar hij wilde niets liever dan de muzikaliteit die inherent is aan de mens zelf 'bevrijden'. Deze muziek behoort aan ons allemaal toe. Huijbers wilde 'een stem geven' aan wat hij noemde 'de liturgische volksliederen'.

DE KERK UIT, DE WERELD IN

Het wekt weinig verbazing dat Huijbers geen genoegen nam met een podium in de schoolkapel van het Sint-Ignatiuscollege voor de

florerende volkstaalliturgie. Halverwege de jaren zestig wilde hij zijn boodschap uitdragen in de richting van de Amsterdamse parochies. Hij bracht de jongens van het college samen met de studentes van het Fons Vitae Lyceum en richtte het gemengde zangkoor Fons-en-Ing op. Het Amsterdamse gezelschap begon zijn carrière in de Thomas van Aquinokerk in de Rijnstraat, waar het de kerkgemeente begeleidde in haar overgang van sacrale naar rituele muziek. Daarna verhuisde het koor naar de Dominicuskerk aan de Spuistraat, waar Huijbers tot aan zijn pensioen actief bleef.

De progressieve Dominicuskerk was gedurende de jaren zestig en zeventig een bolwerk van liturgische vernieuwingen, wat uiteindelijk leidde tot een breuk met Rome. Omdat Huijbers zijn samenwerking met deze kerkgemeente weigerde te staken, besloot hij in 1973 uit te treden. Hoewel hij al snel zijn rol als dirigent aan anderen overdroeg, zoals Gert Bremer en Jos Wilderbeek, bleef hij een prominent lid van het liturgieteam. Ook bleef hij sturing geven aan de groei van het liturgische leven in heel Nederland. De componisten Tom Löwenthal en Antoine Oomen waren bijvoorbeeld belangrijke leerlingen van hem uit deze periode.

In navolging van Gelineau richtte Huijbers zich in de laatste jaren van zijn carrière op de ontwikkeling van een nieuw liturgisch genre, waarbij tekst, muziek, deelnemersparticipatie

Handwritten musical score for Psalm 126. The score includes parts for 2nd Soprano (2sf), Alto (0), Tenor (0), Bass (0), and guitar (gitaar). The lyrics are in Dutch: "Als God ons thuisbrengt uit onze ballingschap, dat zal een droom zijn." The score is written in a musical notation style with various notes, rests, and dynamic markings like *mf* and *f*.

en rite worden geïntegreerd. Hierbij draaide het om een samenkomst van vorm en functionaliteit, waarbij 'de vorm' de structuur van de rite behelsde en 'de functionaliteit' de manier waarop de kerkgangers, door middel van samenzang, zich het ritueel eigen maakten. De teksten uit deze 'romantische periode' hebben volgens Barr een bepaald soort lyrische flair, waarmee Huijbers nog nooit eerder had gewerkt. Als geen ander wist hij Gelineau's Franse, kunstzinnige gevoel te vertalen naar het 'koude' Nederlands. Door deze unieke combinatie van woord en ritueel hadden zijn liederen een innemend en blijvend effect op de gelovigen.

BELEVING VAN DE KOSMOS

Deze ontwikkeling overziend, is het begrijpelijk dat de publicatie van *Door podium en zaal tegelijk* (1969)

als het hoogtepunt van Huijbers' oeuvre beschouwd kan worden. In deze bundel beschreef hij het grondwerk voor alle stukken die hij tot dan toe had geschreven en alles wat hij daarna nog zou gaan schrijven. Hij categoriseerde zijn 'rituele muziek' in vier subgenres: gezangen, acclamaties, psalmen en tafelgebeden. Aan elk genre kende hij diverse muzikale vormen toe.

Zijn vijfde en laatste genre is niet opgenomen in dit boek, namelijk de stijl van zijn muziek in de jaren vanaf zijn pensioen. Toen hij in 1978 Amsterdam voor het Zuid-Franse Espeillac verruilde, stopte hij met

componeren voor grote kerkgemeenschappen en werd zijn muziek plots een stuk intiemer. Zijn teksten dienden niet meer ter innovatie van de liturgie, maar werden een ontdekkingsstocht naar hetgeen hij 'de ziel van het universum' noemde. Dit sloot aan bij Huijbers' persoonlijke omslag van het katholieke geloof naar een meer persoonlijke ervaring van spiritualiteit. Zo voltooide de componist zijn uitgebreide catalogus van 193 liturgische liederen met een ode aan de kosmos.

Tony Barr / Vertaald en bewerkt door
Jeffry Huntjens



GEDACHTEN

18

'Ik ben bereid alles te geloven wat de Kerk ons te geloven voorhoudt, mits ik er van mag denken wat ik kán denken', zo schreef de Nijmeegse cultuurpsycholoog Han Fortmann (1912-1970) in de jaren zestig in één van zijn fameuze *Volkskrant*-columns.

Voor elke godsdienst zijn 'gedachten' een probleem. Zij zijn namelijk niet te controleren: gedachten zijn vrij – zelfs na de Reformatie: toen in ons land alle uitingen van rooms-katholicisme enkele eeuwen verboden waren, was het katholieke geloof dat zelf niet! Tja, dat is ook een opvatting van godsdienstvrijheid.

Niettemin heeft de moederkerk serieuze pogingen gedaan ook 'gedachten' onder controle te krijgen. Het spijt me er weer over te moeten beginnen, maar het gaat opnieuw over seks. Niet alleen onkuisheid was namelijk zondig, maar ook 'onkuis gedachten'. En omdat je ook die behoorde te biechten, was je als zondaar min of meer verplicht je gedachten hardop uit te spreken. Natuurlijk deed je dat niet – in plaats daarvan biechtte je dat je 'uit de suikerpot had gesnoept'.

Gelukkig werd de biechtvaders geleerd om weliswaar op de preekstoel een leeuw te zijn, maar in de biechtstoel een lam. Anders gezegd: er viel met de moraal nog wel wat te rommelen. Dat leverde de katholieken de naam op, vooral in de politiek, om nogal eens pragmatisch te werk

te gaan en, in tegenstelling tot wat Dries van Agt ooit zei, wel degelijk naar links of naar rechts te buigen, al naar gelang de politieke situatie. De (vermeende)

onbetrouwbaarheid van katholieken ontaardde nog in 1979 in een kleine mediarel, toen de godsdienstsocioloog Walter Goddijn een VPRO-documentaire over het katholieke volksdeel bestempelde als antipapisme. Maar feit is, dat katholieken over het algemeen milder waren dan protestanten. Waar de protestanten en socialisten hun geheelonthoudersverenigingen hadden, kenden katholieken slechts een 'matigheidsbeweging'. Spreekwoordelijk werd het zogenaamde 'schaepmannetje', het tweede borreltje dat, aldus de priester-politicus Herman Schaepman, de arbeider van harte gegund was. Het toppunt van mildheid echter was volgens mij de R.K. Vereniging Sint Franciscus: 'ter bevordering der nuchterheidsgedachten onder het Snelverkeerspersoneel e.a.'. Ja? Nog een keer: ter *bevordering* der nuchterheidgedachten'. Minimalistischer kan toch haast niet.

Wiek



'Van der Nat
Schaepman met onder elke een een groot borreltje.
In: *Volkskrant*, 17 oktober 1976 (nat. nr. 83).

IK PAS NIET EN GOD OOK

Op 23 februari jl. vond in de Aloysiuskerk in Utrecht een minisymposium plaats rond de autobiografie van Yosé Höhne Sparborth, *Ik pas niet en God ook*. Deze autobiografie verscheen in december 2017, maar sneeuw en ijs verhinderden toen de presentatie ervan.

Tijdens dit minisymposium spraken Wil Bus, begeleidster van enkele congregaties van vrouwelijke religieuzen, waaronder de congregatie waar Yosé lid van is (de Zusters van 'de Voorzienigheid'), dr. Theo Salemink, oud-docent kerkgeschiedenis aan de Katholieke Theologische Universiteit, dominee Klaas van de Kamp, sinds 2008 secretaris van de Raad van

Kerken in Nederland, en de huidige overste van de congregatie, zuster Johanna Ketelaar. Aan de uiteenzetting van Theo Salemink ontleen wij hier een paar gedeelten.

19

In de spiegel van de autobiografie van José Höhne-Sparborth lichten brandende kwesties uit de twintigste eeuw op.

LOORLOG

Yosé's moeder werd op het strand van Egmond verliefd op een Duitser. Zij ging mee naar Berlijn en trouwde met hem in 1942. Hij was protestant en eerder getrouwd geweest, zij was katholiek. Volgens de katholieke leer mocht je niet trouwen met een

Voorste rij: Yosé Höhne Sparborth (rechts) en Wil Bus (links) (fotograaf Lodewijk Winkeler)



gescheiden man. Was het een geldig kerkelijk huwelijk? Het echtpaar kreeg vier kinderen, van wie de eerste nog in de oorlog. Toen de Russen Berlijn bevrijdden was vader een tijdlang krijgsgevangene. In oktober 1946 werd Yosé geboren. Het gezin verhuisde naar Wittstock in wat toen DDR ging heten. Het gezin vluchtte in 1953 naar West-Berlijn, waar de grootouders van vader woonden. Het was nog vóór de tijd van de Muur. In 1955 gingen moeder en kinderen naar Nederland. In 1956 scheidde het echtpaar. Yosé werd in Nederland gezien als een 'moffenkind'. Dat thema doortrekt het hele boek en heeft grote impact gehad op haar belevingswereld. In deze geschiedenis, getekend vanuit een persoonlijk perspectief, lichten grote, brandende kwesties van de twintigste eeuw op: nationaalsocialisme, Wereldoorlog, het ontstaan van de DDR en de Koude Oorlog.

VERANDERINGEN IN DE KATHOLIEKE KERK

Een tweede kwestie die oplicht is de grote verandering die het katholieke geloof en de katholieke kerk in de jaren zestig en zeventig ondergingen. Yosé wilde het klooster in, zoals veel meisjes in het Rijke Roomse Leven. Ze begon in 1964 in het noviciaat. De veranderingen kwamen snel en onverwacht, zeker in Nederland, dat tot dan de vroomste kerkprovincie van de wereld was. Ook het klooster van Yosé werd geraakt. In 1964 ging

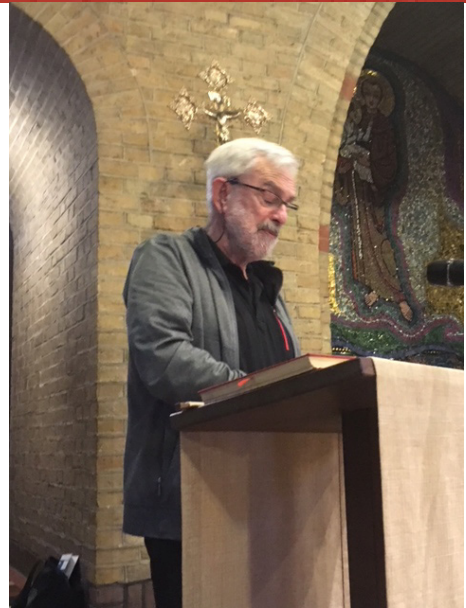
ze naar het noviciaat aan de Lau-risersgracht in Amsterdam, in 1965 volgde haar inkleding, in 1966 begon ze aan de kweekschool. Nieuwe, experimentele woonvormen vonden in het klooster plaats, elke zuster mocht voortaan haar eigen ondergoed kiezen, er waren experimenten met liturgie in de kapel, op zaterdag. Niet meer in habijt naar school en werk, je eigen naam terug. Ze werd actief in de Mozes en Aäron-kerk, waar veel maatschappelijke thema's aan de orde werden gesteld. Sociaal engagement als bijdrage in Gods plan met de wereld, schrijft ze. Haar engagement met de vernieuwing in de katholieke kerk bracht haar twee uitdagingen. De eerste was die van de basisbeweging. Ze kwam terecht in een basisgroep in Laren, een oecumenische groep. Het idee van basisgroepen kwam uit Latijns-Amerika, waar Yosé later zou werken en leven. Politiek gezien waren velen in de basisgroepen links georiënteerd. Nog maar weinig vrouwen waren toen actief in die nieuwe bewegingen in en rond de kerken. Solidariteit met vrouwen zou een rode draad in haar leven worden. In de basisbeweging ontmoette ze veel mensen, waaronder de dominicaan Karl Derksen. De Basisbeweging Nederland als koepel werd opgericht in 1978. Yosé hield daar een toespraak, getiteld 'Basisbeweging en kerken'. De tekst is opgenomen in het boek. Een tweede uitdaging op kerkelijk vlak betrof Yosé als kloosterling. Zij

bleef lid van haar eigen congregatie, maar werd ook lid van een nieuwe gemeenschap op dominicaanse grondslag: de Giordano Bruno Gemeenschap in Utrecht. In dit alternatieve dominicaanse klooster kwamen mannen en vrouwen bij elkaar die klooster of ambt niet wilden verlaten, maar die engagement in een nieuwe gestalte nastreefden. Toen kreeg ze een whiplash tijdens een cursus 'lijfwerk' met vrouwen. Ze kreeg grote lichamelijke problemen, kwam in de WAO. Haar plaats in de gemeenschap kwam daardoor onder druk te staan. Uiteindelijk zou Yosé veel naar het buitenland reizen: actief voor de internationale vredesbeweging, actief met vrouwen in de Nederlandse Antillen, Latijns-Amerika en Irak.

DDR

Yosé kwam uit de DDR, en via haar werk, samen met Karl Derksen, voor de *Berliner Konferenz Europäische Katholiken* kwam ze later veel in de DDR. Het was een vredesbeweging, die soms in gespannen verhouding stond met het meer 'westers' georiënteerde Interkerkelijk Vredesberaad (IKV) van Mient Jan Faber. Yosé koos partij tegen de lijn van het IKV: te westers, te weinig begrip voor de alledaagse situatie van de christenen in de socialistische landen. Op de *Katholikentag* 1990 hield zij in Berlijn een preek voor de beweging 'Kirche von Unten' en zei daar:

"Zeventig jaar heeft de kerk en heeft



Theo Salemink (fotograaf Lodewijk Winkeler)

het kapitalisme

De adem ingehouden.

Nu halen ze verlicht adem en roepen ze:

De DDR is failliet;

En de Duitse troon en altaar verdelen de erfenis".

Ook deze preek is opgenomen in het boek.

Hier wordt een andere, grote transformatie van de Europese geschiedenis in de twintigste eeuw zichtbaar. Eerst de Russische Revolutie in 1917 onder Lenin, dan Stalin, maar ook de socialistische staten als de DDR. De implosie van 1989/90 van het Oost-Europese communisme en de neoliberale overwinning veranderden het landschap ingrijpend. Hier duikt de vraag op waarom christenen in Nederland in die jaren sympathie



Klaas van de Kamp (fotograaf Lodewijk Winkeler)

voor het socialisme ontwikkelden, en sommigen ook voor het reëel bestaande socialisme in landen als de DDR. Dat laatste gebeurde vooral in de beweging Christenen voor het Socialisme, door theologen als Dick Boer en Rinse Reeling Brouwer. De solidariteit van deze protestantse theologen met de DDR – Dick Boer was zelfs een aantal jaren dominee in de DDR – kwam onder druk te staan door de val van de Muur en de politieke veranderingen aldaar. Zij werden ervan verdacht Stasi-informanten geweest te zijn, hoewel de praktijk veel complexer was dan goed en fout, zwart en wit.

Het leven van een persoon is een spiegel waarin de gebeurtenissen van de tijd weerspiegeld worden in gebroken en verschoven gestalte.

Over haar moeder zegt Yosé: “Mijn moeder was een monument van de twintigste eeuw. Alle grote drama’s in Europa hadden zich in haar leven gekerfd. Aan haar leven van 1903-1996 was goed zichtbaar wat mensen in Europa hadden moeten verduren” (206). Datzelfde geldt voor het leven van Yosé Höhne Sparborth, neergelegd in haar boek dat de toepasselijke titel draagt: ‘Ik pas niet en God ook’.

Theo Salemink

AANWINSTEN ARCHIEF

Behoudens een groot aantal aanvullingen op bestaande archieven, zijn vier nieuwe collecties aan ons bestand toegevoegd.

LAMBERT VAN GELDER

Augustus vorig jaar overleed vrij plotseling journalist, fotograaf, publicist en augustijn Lambert van Gelder. Hij was onder andere hoofdredacteur van *De Bazuin* en schreef voor diverse landelijke en lokale kranten en weekbladen, waaraan hij ook menigmaal foto's leverde. Van Gelder stond bekend als een kritisch katholiek. Zo was hij onder andere woordvoerder van "Gehuwd en Ongehuwd Priesterschap, vereniging tot vernieuwing van het ambt in de R.K. Kerk (GOP)". Eind vorig jaar is zijn zorgvuldig geordend archief overgebracht naar het KDC. Het materiaal betreft zijn journalistieke werk, zijn bezigheden voor GOP, maar ook een grote collectie foto's van zijn hand.

MAASSTICHTING

Deze stichting werd ongeveer veertig jaar geleden opgericht met als doel "het ontwikkelen van activiteiten (...) ter voorkoming van ongewenste zwangerschap door middel van voorlichting en seksuele opvoeding". Uit de opbrengsten is onder andere de oprichting en exploitatie van het Kath. Bureau voor Seksualiteit en Relatievorming (KBSR) gefinancierd waarvan het archief reeds aanwezig is op het KDC.

JOSEFIEN BRUEREN

Het betreft een doos met correspondentie die mevrouw Brueren heeft gevoerd als lid van de M.O.V. (Missie Ontwikkeling Vredesactiviteiten)-groep Baarlo met missionarissen.

23

WERKGROEP LANDBOUW EN INKOMEN

In 1998 is de Werkgroep landbouw en armoede opgericht op initiatief van het Steunpunt Landelijke Boerinnen Belangen LBB om de verarming in de agrarische sector onder de aandacht te brengen. De Werkgroep bestond uit vertegenwoordigers van verschillende organisaties van boer(inn)en en tuinders(vrouwen) en maatschappelijke en kerkelijk betrokken organisaties. In 2007 is de werkgroep zelfstandig verder gegaan als de Werkgroep Landbouw en Inkomen.

Daarnaast mochten wij een drietal min of meer aan de Radboud Universiteit gelieerde archiefcollecties ontvangen: **De ESV**, studievereniging voor studenten Economie en Bedrijfseconomie aan de Radboud Universiteit, de collectie **Professor A.A. Trouwborst**, hoogleraar in de Sociale Antropologie aan de KUN en een kleine collectie stukken van **De Vliering**, de vereniging van Vlamingen in het Rijk van Nijmegen waar ook de oud-bibliothecaris en documentalist van het KDC, André Maes lid van was.

Ramses Peters

COLLECTIE BEELD EN GELUID

NIEUWE FOTO'S

Foto 1:

Bij de schenking die we ontvingen van Tom van den Beld bevond zich onder meer een ingelijste foto van een indrukwekkend herengezelschap, staand voor een kerkgebouw. Het gaat om mannen en jongens, allen gehuld in rijkelijk met kant gesierde koorhemden. Zien we hier een koor, en zo ja, welk? Heeft iemand enig idee waar de foto is gemaakt?

Foto 2:

Wie is deze ietwat melancholiek kijkende priester, voorzien van boordje en een knijpbril op de neus? De foto werd ons toegestuurd door meneer G. van Veen, die zelf ook benieuwd is naar de man op deze foto.

Foto 3:

De Amerikaanse bolide waaruit kardinaal Alfrink hier komt gestapt, is niet direct het type auto waarin we de mgr. zouden verwachten. Aan de overzijde van de straat lijkt een tijdelijke houten werkruimte te zijn opgetrokken, vier dames en een heer kijken belangstellend toe hoe Alfrink



Foto 2

uitstapt en afstevent op het doel van zijn bezoek. Wie kan ons meer over dat doel vertellen?

Foto's 4 en 5 zijn beide afkomstig uit het bisdom Groningen. Foto 4 laat uitsluitend heren zien, jongemannen nog, een deel van hen voorzien van boord, het merendeel (nog) met

Foto 1





Foto 5 (foto: Alfred Oosterman)

stropdas. Wie herkent een van de mannen, of wellicht de plek? Op foto 5 herkennen we rechts vooraan mgr. Möller, bisschop van Groningen in de jaren 1969-1999. Wie herkent een van de overige heren of dames op de trap? En in welke hoedanigheid zijn zij hier bijeen?



Foto 3



Foto 4

Foto 6:

Een zuster kijkt ons van onder haar witte kap aan, handen gevouwen en een missaal onder de arm geklemd. Weet iemand tot welke congregatie zij behoort? Of is er zelfs iemand die de religieuze in kwestie herkent? We vernemen het graag!

25

Foto 6





Foto 7

Foto's 7 en 8: Uit het archief van de stichting SVAN komen deze twee vaandels waarvan wij helaas niet weten tot welke organisaties ze ooit behoorden. Herkent iemand de initialen?

Foto 8



OPLOSSINGEN

Van de foto's die we vorige keer plaatsten kregen we verschillende reacties op foto 2: Stoet bisschoppen bij bisschopswijding van P.J.A. Moors (1906-1980) op 17 maart 1959 (Fotopersbureau Het Zuiden Maas-tricht).

Onder meer Matheu Bemelmans van het bisdom Roermond en Willem Cartigny wezen ons erop dat de foto is gemaakt in de Paredisstraat in Roermond met aan de linkerkant het bisschoppelijk paleis (hardstenen rondboogomlijsting) en daarnaast rechts het bisschoppelijk archief. Vermoedelijk is de stoet op weg naar de Sint-Christoffelkathedraal.

Jos Perry herkende direct de heeroom van zijn moeder in de derde persoon van rechts op de foto, de kleine man met het witte baardje: mgr. H.J.

Paulissen SMA. Paulissen leefde van 1881 tot 1966 en was sinds 1932 apostolisch vicaris en sinds 1950 bisschop van Kumasi in Ghana, waar de Nederlandse provincie van de Sociëteit van Afrikaanse Missiën (SMA) een missiegebied had. Perry vermeldde ook het bestaan van een monografie (aanwezig bij het KDC), geschreven door zijn congregatiegenoot Johan van Brakel: *In het voetspoor van Sint Servaas. Mgr. H. Paulissen SMA. Een Maastrichtse missiebisschop*, Oosterbeek 1997, 128 pp. en geïllustreerd.

Hartelijk dank aan de inzenders!

Vefie Poels & Marieke Smulders

27

OPGELOST:

Foto 2, Impressie 21



DE HOOGESCHOOL TE OEFFELT

Een citaat van Jos. Habets, priester en historicus, over een eenvoudig dorpspastoor:

- 28 “Woensdag den 23 November 1880 overleed mijn eerste pastoor de Wel Eerw. Heer Nicolaas Jansen, een grijsaard van 86 jaren, sedert 1826 pastoor te Hunsel. Ik ben zijn kapellaan geweest in de jaren 1857-1859. Hij was een goede, vrome priester, maar weinig ontwikkeld; buiten zijne theologische kennissen was de gezichtsleider van zijn geest zeer klein. Ik woonde bij hem in, at met hem aan tafel, sprak met hem over oud en nieuw en kan dus oordelen over zijne kundigheden. Hij was nooit in een seminarie geweest; zijne theologie had hij voltrokken op de hoogeschool te Oeffelt - zoo als hij dit noemde; dat wil zeggen ten huize van den pastoor dier plaats.

Zijn geest verrijken met kundigheden was dan ook de geringste zijner lusten. Zijn dagelijksch werk bestond in mis lezen, catechismus geven aan de kinderen, de zieke en gezonde parochianen bezoeken en overigens niets doen. 's Morgens las hij zijn brevier, 's middags bad hij een rozenhoedje. Maar buiten een oud preekboek van Hulen heb ik hem nooit een boek zien ter hand nemen. Hij las noch dagblad, noch tijdschrift.

Mij dunkt ik zie hem nog zitten in zijn ledige uren, op zijn ouderwetsche leunzetel, de magere beenen uitgestrekt, onophoudelijk pijpjes roken en stoppen, tot dat eene of andere visite hem uit de oriëntaalsche rooksluimering wakker schudde.”

Autobiografie van Jos Habets in de Maasgouw, p.103 (1984)
Gerda Smeets

COLOFON

Impressie is de nieuwsbrief van het Katholiek Documentatie Centrum met nieuws over het KDC en zijn collecties en aanwinsten en verschijnt twee maal per jaar. Op aanvraag wordt *Impressie* kosteloos toegezonden per post of email.

Redactie-adres en abonnementenadministratie:
Postbus 9100, 6500 HA Nijmegen - Tel. 024-3612412
info@kdc.ru.nl - www.ru.nl/kdc/impressie

Redactie: Hans Krabbendam, Michaela van Montfort, Marieke Smulders

Medewerkers: Tony Barr, Jeffrey Huntjes, Hans Krabbendam, Ramses Peters, Vefie Poels, Theo Saleminck, Gerda Smeets, Marieke Smulders, Lodewijk Winkeler

Opmaak: Collin Burgemeestre. Grafisch ontwerp: Grafisch Ontwerpbureau Voltage, Nijmegen. Druk: Benda drukkers, Nijmegen. ISSN 1877-2412

Activiteiten

31 mei van 13-17 uur, symposium 'Wat komen jullie hier doen?' Symposium 100 jaar vrouwenkiesrecht tussen geloof, politiek en samenleving en christendemocratie (KDC)

14 juni van 13.30-17 uur, verhalenmiddag: Het dorp uit naar Havana aan de Waal (KDC)

22 juni van 12.30-17 uur, symposium Brabantse missie pioniers in de Verenigde Staten (met Erfgoed Brabant in Den Bosch).

De complete programma's staan op www.ru.nl/kdc

impressie Katholiek
Centrum Katholiek Docu
mentatie Centrum Katholiek Docu
Centrum Katholiek Documentatie

Documentatie Centrum Katholiek Document Katholiek Documentatie Centrum Kath Katholiek

IMPRESSIE is een uitgave van het Katholiek Documentatie
Centrum en verschijnt onregelmatig. Kijkt u voor meer
informatie op www.ru.nl/kdc. Bellen of mailen kan ook:
024 - 361 24 12, impressie@kdc.ru.nl